

Streszczenie pracy doktorskiej
Nacjonalizm i tajemnica.
O męskościach w prozie Romana Dmowskiego

Przedmiotem mojej pracy doktorskiej jest analiza konstruktów męskiej płci społeczno-kulturowej w prozie Romana Dmowskiego. W niniejszej rozprawie badaniom poddane zostają opowiadania oraz międzywojenne powieści „ojca polskiego nacjonalizmu”. Koncepcje prezentowane w dziełach prozatorskich Dmowskiego kontrastowane są zaś z oficjalną wykładnią endeckiej ideologii zawartej na kartach jego pism politycznych.

Na początku pierwszej części rozprawy przedstawiam realia obyczajowe, w jakich powstawały powieści endeckiego ideologa. Przytaczając liczne wydarzenia, jakie miały miejsce w krótkiej przestrzeni czasu na terenach zamieszkujących przez polskie społeczności, określam pierwsze dekady XX wieku mianem „rewolucji seksualnej” i klaruje zakres jej oddziaływania na poszczególne środowiska Drugiej Rzeczypospolitej. W kolejnym rozdziale opisuję percepcję erotyzmu i przyjaźni na przełomie XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem tej kwestii w środowiskach nacjonalistycznych. Pojmowanie owych kategorii w Polsce kontrastuję z statusem analogicznych zagadnień w krajach ościennych (przede wszystkim za zachodnią granicą). (Kwestie te stanowią niezwykle istotny punkt odniesienia dla właściwego odczytania związanych z seksualnością motywów obecnych w twórczości endeckiego ideologa, który z jednej strony jako konserwatysta śledził przemiany w obyczajowości na polskim gruncie, a z drugiej – jako „światowiec” i poliglota świadom był zamian, jakie zaszły już na Zachodzie). Do wyjaśnienia powyższych zjawisk wykorzystuję kategorię homospołeczności. Następny rozdział zawiera omówienie „wzorców męskości” – dominujących w kulturze drugiej połowy XIX wieku oraz na początku XX stulecia – z jakimi zetknął się Dmowski na przestrzeni swojego życia, a także – które przenoślił do charakterystyki bohaterów swoich powieści. Główne koncepcje wykorzystywane we wspomnianych rozważaniach, to „męskość nowoczesna” i „mężczyzna ekonomiczny”. Kolejny rozdział dotyczy nacjonalizmu, a przede wszystkim – wykładni owej idei w fundamentalnych tekstach „architekta wielkiej Polski”.

Druga część rozprawy dotyczy głównie kwestii genologicznych i samoświadomości literackiej Dmowskiego. W segmencie tym przedstawiam takie zagadnienia, jak percepcja misji literata, artyzmu i pisarstwa dla ojczyzny w publicystyce endeckiego ideologa oraz przełożenie owych wizji na praktykę pisarską. Podejmuję się tu również próby genologicznego opisu powieści autora *Myśli nowoczesnego Polaka*, posługując się takimi koncepcjami jak: nacjonalistyczna powieść tajemnicy, powieść polityczna, polska powieść nacjonalistyczna międzywojnia. Część ta zawiera ponadto szczegółową analizę pierwszych, krótkich utworów prozatorskich Dmowskiego opublikowanych w latach 90. XIX wieku. Niniejszą partię zamykam prezentacją zagadnień związanych z autokreacją literacką, okolicznościami publikacji powieści oraz kwestią mistyfikacji dotyczących dorobku literackiego endeckiego ideologa.

W ostatniej części rozprawy analizuję węzłowe tematy powieści Dmowskiego – *W połowie drogi* oraz *Dziedzictwa* – dotyczące projektowanych przez niego konstruktów męskości zwykle w kontekście jego szerokiej twórczości pisarskiej. Na początku prezentuję specyfikę świata przedstawionego obu utworów, odnosząc ją również do endeckiej wizji politycznych realiów Drugiej Rzeczypospolite. Następnie analizuję charakterystyczny układ relacji pierwszoplanowych bohaterów, posługując się przy tym formułą „trójkąt narodowego”. W kolejnych dwóch rozdziałach zajmuję się motywami antysemickimi powieści i tym, w jaki sposób wpływają one na formy męskości kolejnych bohaterów. Później skupiam się na ukazywaniu męskości w kulminacyjnych (a w szczególności – kulminacyjnych dla warstwy ideologicznej utworów) scenach *W połowie drogi* i *Dziedzictwa*. Następnie opisuję moment krytyczny powieści dla męskiej wspólnoty z uwzględnieniem kluczowych elementów intertekstualnych. Potem analizuję kwestię funkcjonowania „tajemnicy” w analizowanych dziełach. W kolejnym rozdziale podejmuję zaś temat roli kobiet w „męskim” świecie przedstawionym obu utworów. Część trzecią wieńczę zwięzłym *Zakończeniem* oraz dodatkowym rozdziałem dotyczącym twórczości Dmowskiego (przede wszystkim – koncepcji analizowanych w niniejszej rozprawie) po jego śmierci. Teorie, które w głównej mierze odpowiadają za kształt mojej analizy, pochodzą przede wszystkim ze spuścizny Hansa Blühera, Marii Janion, Pierre’a Bourdieu, Klaus Theweleita oraz Slavoja Žižka. Warto również podkreślić, że istotną kwestię ostatniej części stanowi skonstrastowanie odnośnych koncepcji endeckiej ideologii oraz konkretnych tez funkcjonujących w stanie badań (dotyczącym ogółu twórczości Dmowskiego) z praktyką literacką autora *Myśli nowoczesnego Polaka* poprzez praktykę *close reading*, analizę i interpretację opublikowanych przez niego fabularyzowanych dzieł prozatorskich.

Celem mojej rozprawy jest zatem zbadanie męskości z utworów prozatorskich endeckiego ideologa w świetle teorii genderowych oraz kategorii oscylujących wokół *masculinity studies*. Praca ta dąży więc do namierzenia, wybrania, a następnie – przestudiowania szczelin, przemilczeń czy pęknięć w sferze seksualności, płci społeczno-kulturowej oraz innych wymiarach tożsamości, jakie w swych powieściach eksponuje Dmowski. Z szeregu analiz koncentrujących się na wybranych, newralgicznych aspektach, scenach bądź motywach dzieł „architekta wielkiej Polski”, ma się wyłonić wyobrażony przez niego obraz świata – wizja narodu, tożsamości, seksualności, relacji społecznych zarówno między osobami tej samej płci, jak i odmiennej.

Dezydery Barłowski